

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ЙОГО ІНДИКАТИВНИЙ ВИМІР

ENVIRONMENTAL AND ECONOMIC POTENTIAL OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT AND ITS INDICATIVE DIMENSION

Оксана ПРИСТАЙКО,
Національний авіаційний університет, Київ

Oksana PRYSTAYKO,
National Aviation University, Kyiv

Євген ХЛОБИСТОВ,
доктор економічних наук,
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України», Київ

Yevhen KHLOBYSTOV,
Doctor of Economics,
Public Institution «Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the National Academy
of Sciences of Ukraine», Kyiv

У статті розглядається еколого-економічний потенціал сталого регіонального розвитку (ЕЕПСПР), дається його визначення, розкривається методологічна сутність та наводяться методичні підходи до його формалізації. Основна увага приділяється диференціації наукових підходів до визначення сутності еколого-економічного потенціалу сталого регіонального розвитку, дається загальне розуміння їх виявленню та застосуванню. Визначено фактори розвитку еколого-економічного потенціалу регіону, виявлено критерії ефективності еколого-економічного потенціалу. Пропонується визначити ефективність ЕЕПСПР на основі системи переважно взаємопов'язаних економічних, соціальних та екологічних показників ефективності господарювання. Визначено територіальні ієрархічні рівні формування й розвитку еколого-економічного потенціалу регіону, виявлено їх сутність, визначено можливості застосування. Обґрунтовано завдання реалізації ЕЕПСПР: концептуальне та програмне забезпечення якісних змін у динаміці використання та утилізації виробничих ресурсів; впровадження до державної політики засад «зеленої» економіки, більш чистого виробництва, підвищення екологічної складової конкурентоспроможності виробництва; забезпечення впровадження інновацій за критеріями позитивного впливу на рівень екологічної безпеки та раціональне використання природних ресурсів; підвищення швидкості амортизаційного обігу природоохоронного устаткування; залучення пільгових кредитно-фінансових ресурсів за умов реалізації програм та проєктів, спрямованих на досягнення сталого розвитку території.

The article deals with the research of environmental-economic potential of sustainable regional development (EEPSRD). The definition of EEPSRD is given, its methodological content and methodical approaches to formalization are represented. Special attention is paid to differentiation of scientific approaches to understanding and researching of environmental-economic potential of sustainable regional development etc. The basic factors of development of environmental-economic potential are formulated, the criteria of effectiveness of environmental-economic potential are revealed. It is offered to define the EEPSRD effectiveness through system of interconnected and interrelated economic, social and environmental indicators of management effectiveness. In the article the territorial hierarchical levels of formatting and development of environmental-economic potential are defined, their essence is revealed, and the opportunities of their implementation are formulated. It is worked out the aims of EEPSRD implementation. They are as following: conceptual and program ensuring of qualitative changes in the dynamics of use and utilization of productive resources; implementation of green economy and cleaner production in the state policy, increasing the role of environmental part of goods and products competitiveness. It is also represented the researches on innovation implementation grounded on criteria of positive impact on environmental safety level and rational use of nature resources, accelerating of nature conservation equipment amortization and preferential credit resources involvement on the bases of sustainable development programme realization.

Проблематика визначення теоретико-методологічних засад сталого розвитку регіону лежить на перетині базових наукових дисциплін – економіки, географії, біології, технічних наук тощо. Сьогодні проблематика сталого розвитку розглядається з позицій пристосування та адаптації загальносвітових принципів та підходів до реального розвитку та проблем національної економіки. Зокрема, посиленням конфліктності у сфері соціального, економічного, природоохоронного забезпечення життєдіяльності населення, підтримання асиміляційного потенціалу природних екосистем.

На часі докорінне врегулювання взаємодії між суспільством та навколишнім середовищем. В основі такого врегулювання – поглиблення знань щодо сутності та особливостей взаємодій, що виникають в процесі виробництва, споживання, трансформування речовини та енергії до нових виглядів та вимірів, що, переважно, стосуватиметься пізнання як природних, так і соціальних закономірностей буття людини, виявлення новітніх закономірностей територіальної організації суспільства. Все це має розглядатися під кутом зору еколого-економічної трансформації, тобто трансформації економічних відносин, що спричинені та обумовлені

екологічними факторами, які мають під собою екологічну змістовну складову. Такими взаємодіями більшою мірою відрізняється територія (регіон), що складається з низки ієрархічних та системних складових. Перш за все, за територіальним охопленням. По-друге, за сутністю протікання процесів суспільного буття, тобто при набутті певного суспільного резонансу екологічними проблемами та готовності суспільства їх вирішувати, через додаткові обтяження до власної продуктивної діяльності та перегляд критеріїв її результативності.

Безперечно центральним поняттям аналізу територіального, в тому числі регіонального, розвитку є його сталість, збалансованість або састейновість (термін запроваджений Л. Мельником). У нашому дослідженні ми використовуємо усталений наразі термін сталий розвиток, який закріплений у нормативно-правовому полі України. Виходячи зі змісту сталого розвитку, можна узагальнено визначити його якісні критерії:

- збереження цілісності (тобто рівнозначність усіх компонентів при її формуванні);
- сталість і рівновага компонентів сталого розвитку (тобто незмінність визначальних параметрів соціально-економічної системи);

□ ступінь організованості соціально-економічної системи (залежить від складності функцій, які вона виконує, та досконалості її структури);

□ відтворення процесів (ренатуралізація) в усіх компонентах сталого розвитку (або інакше – покращення стану економічного, соціального та навколишнього природного середовища).

В територіальному аспекті питання сталості розвитку розглядаються на різних територіальних рівнях. Дослідники пропонують декілька варіантів їх класифікації, які в узагальненому вигляді можна представити наступним чином: глобальний (планетарний), мегарегіональний або міждержавний (на рівні окремих регіонів планетарного масштабу), національний (державний), регіональний (регіон в рамках однієї держави), місцевий (місто, група населених пунктів) та локальний (підприємство). Особливістю розгляду територіальності як феномену суспільно-природної взаємодії є набуття ознак сталості розвитку, за умов, що суспільство розглядатиме розвиток не як нагромадження матеріальних цінностей, а забезпечення формування потенціалу до отримання сприятливих умов життєдіяльності майбутніми поколіннями. По суті, це те, що намагається українське суспільство визначити як державну стратегію сталого розвитку, через національне усвідомлення суті цього процесу та стратегії дій [1, с. 6].

З позицій аналізу територіальних аспектів питання одним з ключових є поняття регіон. Конкретизацію визначення поняття регіон варто здійснювати виходячи з конкретних цілей та завдань відповідного дослідження. При цьому варто враховувати наступне: регіон – є вище територіальне; регіон – частина певної цілісної системи (соціальної, адміністративної, економічної, природної тощо) й має притаманні їй основні риси; особливістю регіону є замкнутий відтворювальний цикл, певна економічна специфіка та форми її прояву.

Багато дослідників саме регіональний рівень визначають як базовий, ключовий у забезпеченні сталості розвитку (фактично про це йдеться у численних дослідженнях української школи регіоналістики – в роботах В. Кравціва, З. Герасимчук, Л. Чернюк, М. Фашевського, І. Бистрякова та ін., серед російських фахівців можна назвати роботи В. Данилова-Данільяна, А. Гранберга, І. Потравного, цікаві роботи болгарських фахівців, а саме А. Мірчева, Р. Нейкової, польських – К. Маліка, Я. Клісінського, Я. Цибулі тощо). Якщо розглядати характер суспільного відтворення у територіальному вимірі, то регіоналізм сталого розвитку об'єктивно зумовлений соціально-економічними процесами, структурою виробництва, його спеціалізацією, системою розселення населення, природно-ресурсним потенціалом території [2, с. 274]. Вищезазначене обумовлює актуальність обраної тематики дослідження.

Метою статті є визначення сутності еколого-економічного потенціалу сталого регіонального розвитку, викладення результатів теоретико-методологічних досліджень можливостей його оцінювання та використання у практиці.

В умовах сучасного економічного середовища можливості розвитку та забезпечення еколого-економічного потенціалу сталого регіонального розвитку (ЕЕПСПР) визначаються не тільки максимізацією випуску товарів і послуг з одночасною мінімізацією споживання ресурсів, а й спроможністю передбачити потенційні зміни в зовнішньому середовищі та готовністю гнучко реагувати на них.

В даний час виділяються щонайменше три підходи до виявлення суті сталого розвитку регіональних систем:

□ інтегральний підхід, тобто, йдеться про інтегральну стійкість територіальних систем, з точки зору збалансованості їх підсистем, стабільності динаміки показників, позитивності структурних змін [3, с. 3];

□ територіальний підхід пов'язаний з досягненням сталого збалансованого розвитку території як сукупності природно-господарських, соціальних, ресурсних та господарських зв'язків з позиції забезпечення еколого-економічної безпеки;

□ природоохоронний підхід, коли основним критерієм досягнення сталого розвитку є критерії дотримання вимог, нормативних та регулятивних показників природоохоронної та природоресурсної діяльності, забезпечення нормативної відповідності розвитку чинним вимогам до дотримання певного, нормативно та законодавчо визначеного рівня екологічної безпеки господарювання та життєдіяльності.

Спираючись на розуміння сталого регіонального розвитку як стану захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і дер-

жав від потенційних або реальних загроз, що створюються наслідками антропогенного впливу на навколишнє середовище, а також від стихійного лиха і катастроф тощо, слід конкретизувати поняття потенціалу сталого регіонального розвитку для більш чіткого розуміння факторів, що його визначають.

У найбільш загальному сенсі, фактор – це рушійна сила процесу, яка визначає його характеристики або окремі риси. У макроекономічному сенсі (верхній ієрархічний щабель) фактор може розглядатись як параметр зовнішніх умов, що впливає на зміну стану, у даному випадку на зміну стратегічного потенціалу сталого регіонального розвитку. Якщо розглядати фактори більш низького ієрархічного рівня, то вони будуть визначатись особливостями об'єкта.

У пропонованому дослідженні під *факторами формування ЕЕПСПР* ми розуміємо об'єктивне, зумовлене історизмом та сучасними тенденціями розвитку певне, об'єктивно зумовлене явище або визначений у часі та просторі процес забезпечення сталого регіонального розвитку, під впливом якого змінюється рівень ефективності еколого-економічних взаємодій. Досягнення високого рівня ефективності процесів забезпечення сталого регіонального розвитку уможливується реалізацією якнайповнішого та комплексного врахування всіх факторів та складових еколого-економічних взаємодій і процесів, зумовлених еколого-економічним характером їх генерування та реалізації до формування ефективної та дієвої регіональної політики (автори статті спиралися на логіку визначення стратегічного потенціалу еколого-економічної безпеки, запропонованого Л. Добрянською та Є. Хлобистовим) [4].

Фактори розвитку еколого-економічного потенціалу регіону можна класифікувати (на основі [5]) таким чином: за змістом (економічні, соціальні, екологічні, політико-правові), за динамікою розвитку (статичні – ресурсні, географічні, кліматичні, історико-культурні, динамічні), за напрямом впливу (зовнішні – прямого і опосередкованого впливу, внутрішньорегіональні); за характером впливу на розвиток регіону (активізаційні – екстенсивні або інтенсивні, стримувальні), за економічними законами (попиту та пропозиції).

Ефективність ЕЕПСПР може визначатись через систему переважно взаємопов'язаних економічних, соціальних, екологічних показників ефективності господарювання. Для *оцінювання ЕЕПСПР* та сили впливу факторів, що його формують, можуть використовуватись різні підходи, серед найбільш широкочислених можна назвати аналіз трендів, SWOT-або PESTEL-аналіз, стратегічну екологічну оцінку або оцінку впливу на довкілля тощо. Зауважимо, що доцільність використання кожного з цих методів визначається завданнями дослідження, ієрархічним рівнем об'єкта дослідження, статистичним та методологічним забезпеченням, кваліфікацією експертів. Серед поширених методів визначення потенціалу сталого регіонального розвитку є експертна оцінка, втім, ми вважаємо, що вона також повинна ґрунтуватись на використанні загальновідомих або спеціальних методів і методик.

Для характеристики кількісного чи якісного аспекту факторів ЕЕПСПР використовують один або декілька параметрів, що мають переважно кількісну змінну в натуральній чи умовно-натуральній формі. Фактори оцінюють за різними параметрами залежно від конкретних умов і поставлених задач.

Загальний стан документообігу згідно концептуальних положень зі сталого розвитку визначають загальний вигляд індикаторів сталого розвитку, які реалізуються через ряд індикаторів, серед яких чільне місце займають регіональні природоохоронні індикатори. Регіональні природоохоронні індикатори розподіляються за рівнем розробки та застосування, тобто за певним рівнем ієрархії. Принциповою позицією є відповідний рівень агрегування, що визначає конкретні пропозиції до впровадження означених індикаторів. Як зазначає В. Поталенко, «виходячи з аналізу макроекономічних показників, що характеризують стан екологічної та економічної безпеки в окремих країнах, не можна говорити про вплив екологічних чинників на економічну ситуацію та взагалі на розвиток продуктивних сил на сучасному етапі. Зберігаються давні залежності розвитку продуктивних сил від природних ресурсів, які своєю чергою залежать від технологій використання природних умов. Із запровадженням інноваційного розвитку роль природного капіталу як вартості природних умов і ресурсів стрімко зростає» [6, с. 111]. Агрегування індикаторів в основною причиною стрімкого розвитку застосування індикативних показників, однак, поряд

з тим, агрегування може певним чином спростити вагою роль складових і тим зробити остаточний вигляд (точніше, зміст) показника некоректним. На сьогодні важлива роль полягає у впровадженні певних видів показників та їх відбиття на рівні конкретних форм та змістовних конструкцій. При визначенні конкретного індикатора маємо розуміти не тільки наскільки він є коректним чи адекватним, а й наскільки він може бути просто застосованим до практики регіонального управління.

Основна проблема індикаторів – визначити спосіб врахування місткості ландшафтів до антропогенного впливу, що відображається у вимірах вартісного аналізу. На сьогодні переважна більшість аналогічних розробок не оперує вартісним виглядом, а спирається на безрозмірні або корегуючі величини.

Особливістю індикаторів є їх орієнтація на певний «формат» економічного зростання – «зелена» економіка, «синя» економіка, традиційна економіка (далі можна розділити на матеріальний сектор (матеріальне виробництво у ринковій вартості) та сектор віртуальних фінансів). Так, «синя» економіка показує, як завдяки збереженню матеріальних ресурсів і налагодженню виробничих процесів, відповідно до законів природи, можна уникнути багатьох проблем, пов'язаних з деградацією і забрудненням навколишнього середовища. Нові економічні моделі повинні враховувати стратегічну перевагу портфеля інновацій, які базуються на основних законах природи і фізики. Тобто, йдеться про максимальне врахування у формуванні інноваційних виробничих продуктів законів природи. Одним з цікавих індикаторів сталого розвитку має стати рівень адаптації домогосподарства та виробництва до ефективного використання природної енергії та рециклінгу.

Існують близько 122 показників Комісії зі сталого розвитку ООН, які формують певний набір індикаторів, що розрізняються на індикатори стану факторів впливу та реагування. Визначити основну роль природоохоронних індикаторів сталого розвитку можливо через визначення рівня капіталізації природного ресурсу, для чого маємо виявити формальні ознаки такої капіталізації та надати цій капіталізації нормативного вигляду. Перш за все, усвідомимо, що природний ресурс є капіталом за своєю основною ознакою та функцією використання. При тому капіталізація природного ресурсу має відбиватися як у формі обсягу та запасу, так і формі простору-часу, тобто через просторову організацію життєдіяльності та часові виміри реалізації функції формування та примноження доданої вартості, з урахуванням технологічних укладів. Точніше, їх зміни на уклад вищого рангу.

Другою особливістю є визначення вартісних ознак та характеристик процесу капіталізації природного ресурсу через його потенційну затребуваність з боку цінності природного ресурсу та можливостей суспільства цю цінність «монетизувати». Тобто представити у формі фінансових активів.

Окремою проблемою є форми впровадження індикаторів сталого розвитку, і регіональних природоохоронних індикаторів сталого розвитку зокрема, у практику господарювання та територіального управління. Зазначимо, що самі по собі індикатори сталого розвитку можуть орієнтуватись як на *традиційні*, так і на *інноваційні* форми господарювання та природокористування.

Наступна група факторів пов'язана територіальним визначенням еколого-економічної сталості на різних ієрархічних рівнях взаємодії: від рівня локальної (базової) територіальної громади до регіону в цілому.

Система міжнародного співробітництва, яка склалася в екологічній сфері, є достатньо складною за структурою, функціями та внутрішніми процесами. Її можна розглядати як сукупність національних, регіональних і міжнародних суб'єктів [7, с. 58], що перебувають у процесі взаємодії і пом'якшують екологічну кризу, забезпечують стабільний економічний розвиток в умовах глобальної взаємозалежності світу. Механізм міжнародного співробітництва в природоохоронній діяльності виступає синтезом теоретичних розробок, ідей і концепцій, запропонованих світовою економічною наукою, їх практичним впровадженням. Структурно такий механізм складається із сукупності національних економічних та інших чинників та важелів екологічного регулювання, беручи до уваги найбільш суттєве та цінне, що нагромаджено кожною державою для власних потреб або внаслідок власного досвіду, що прийнятне на міжнародному рівні через відповідні трансформації.

Водночас забезпечення ЕЕПСПР вимагає вирішення наступних завдань на державному рівні регіонального управління:

- концептуальне та програмне забезпечення якісних змін у динаміці використання та утилізації виробничих ресурсів;
- впровадження до державної політики засад «зеленої» економіки, більш чистого виробництва, підвищення екологічної складової конкурентоспроможності виробництва;
- забезпечення впровадження інновацій за критеріями позитивного впливу на рівень екологічної безпеки та раціональне використання природних ресурсів;
- підвищення швидкості амортизаційного обігу природоохоронного устаткування;
- залучення пільгових кредитно-фінансових ресурсів за умов реалізації програм та проектів, спрямованих на досягнення сталого розвитку території.

Процес формування еколого-економічного потенціалу сталого регіонального розвитку передбачає ретроспективний аналіз діяльності, виявлення резервів недостатнього використання внутрішніх ресурсів і зовнішніх можливостей, вибір перспективних напрямів діяльності і визначення стратегії реалізації програм і планів для досягнення оптимальних результатів. Зауважимо, що саме на регіональному та локальному рівні необхідно проводити диференціацію між силою впливу факторів природного та техногенного характеру на екологічну безпеку, це пояснюється необхідністю створення специфічного організаційно-управлінського забезпечення та регуляторної діяльності, ефективність яких безпосередньо залежить від чіткості та однозначності поставлених завдань. Останні можуть і повинні відрізнятися у регіонах, крім того, обмеженість фінансових ресурсів не дозволяє широко формулювати завдання на цьому рівні. Регіональний та локальний рівень формування ЕЕПСПР вимагає конкретизації мети та завдань на основі максимально точного визначення груп факторів впливу та постійного їх моніторингу, що дозволить своєчасно вносити корективи та зміщувати пріоритети у фінансуванні, акценти в організаційно-управлінській системі.

Серед принципів формування ЕЕПСПР можна виділити класичні (наукової обґрунтованості, первинності прав власності, демократизації, самопланування) і новаторські, які базуються на сучасних теоріях менеджменту та економічної науки (врахування повного життєвого циклу товарів і послуг, що виробляються в регіоні; пріоритетність інноваційних підходів; гнучкість структур управління; варіативність і відносна простора реалізації заходів тощо). Тоді розподіл ресурсів, адаптація до зовнішнього середовища, внутрішня координація, створення ефективного організаційно-управлінського механізму можна віднести до функцій формування ЕЕПСПР.

Зауважимо важливість врахування нестійкості еколого-економічних взаємодій, що генеруються мінливістю соціально-економічного середовища прийняття управлінських рішень. Так, коли об'єктом дослідження є підприємство або галузь, то внутрішнє середовище прийнято розглядати як відносно стабільне, стійке. Сьогодні це однозначно не є очевидним. Більше того, стійкість зовнішнього середовища є відносною величиною, залежно від багатьох факторів, частина з яких не підлягає оцінюванню... Як-от, зміна секторальної структури економіки, зміна власників бізнесу, зміна політичної ситуації тощо. У нашому випадку (розгляду сталого регіонального розвитку на регіональному рівні) нестійким буде як зовнішнє, так і внутрішнє середовище, а отже, слід враховувати широкий спектр факторів.

Загальна структура формування ЕЕПСПР на регіональному рівні з урахуванням складових формування еколого-економічного потенціалу можуть змінюватись за рівнем значущості у кожен момент часу та безпосередньо залежать від локальних факторів.

ВИСНОВКИ

ЕЕПСПР складається з таких невід'ємних складових, серед яких перше місце займає законодавче та нормативне забезпечення, що є основою для двох інших складових функціонування системи – організаційно-управлінських та організаційно-економічних засад. Законодавче та нормативно-методичне забезпечення є невід'ємною складовою формування потенціалу забезпечення сталого регіонального розвитку регіону. Організаційно-економічний механізм сталого регіонального розвитку складається з вибору найбільш ефективних організаційно-управлінських

важелів управління, що враховують як нормативну складову, так і важелі стимулювання, приватно-державного партнерства, територіальної цілісності та системності у визначенні конкретних програм, проєктів, політик тощо. Важливою складовою є децентралізація владних повноважень і перехід на місцевий та локальний рівень економічного регулювання сталого регіонального розвитку. Захист прав окремих громадян, місцевих громад має стати перспективою розвитку системи сталого регіонального розвитку. Відстоювання власних прав може ефективно здійснюватися із залученням засобів масової інформації та судової влади. Такі механізми дозволяють збільшити децентралізацію, зменшити видатки і зробити механізм функціонування системи сталого регіонального розвитку в регіоні більш оперативним.

Індикативне забезпечення визначення еколого-економічного потенціалу сталого регіонального розвитку, його вимірювання на основі комплексних показників та критерії дозволяє створити систему моніторингу ефективності регіональної політики з урахуванням динамічних характеристик та мінливості соціально-економічного середовища формування відповідної політики. Так, загальний вигляд індикаторів має врахувати темпи трансформації природного середовища та ефективність природоперетворення та природоохорони через комплекс взаємопов'язаних характеристик: фізичного, вартісного, експертного та динамічного змісту. Формування відповідних індикаторів еколого-економічної ефективності забезпечення сталого регіонального розвитку має спиратися на вдосконалення природоохоронних індикаторів, їх розвиток через набуття комплексності та динамічності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хвесик М. А. Национальная стратегия устойчивого развития Украины / М. А. Хвесик, С. О. Лизун, Е. В. Хлобыстов // Устойчивое развитие: Международный научный журнал. – 2012. – №12. – С. 5-13.
2. Данилишин Б. М. Просторова організація продуктивних сил України: мезо- та мікро-регіональний рівень / Б. М. Данилишин, Л. Г. Чернюк, М. І. Фашевський – Вінниця : Книга-Вега, 2007. – 572 с.

3. Федотов А. П. Глобалистика: начала науки о современном мире / А. П. Федотов. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 205 с.
4. Добрянська Л. О. Методологічні аспекти дослідження екологізації стратегічного потенціалу просторового розвитку продуктивних сил України / Л. О. Добрянська, Є. В. Хлобыстов // Агросвіт. – 2010. – № 7. – С. 7-14.
5. Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку рекреаційної сфери: механізм формування та реалізації / З. В. Герасимчук, М. В. Глядіна. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 164 с.
6. Потапенко В. Г. Трансформація використання природно-ресурсної сфери України на засадах «зеленої» економіки : монографія / В. Г. Потапенко. – Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. – 384 с.
7. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності / [С. В. Герасимчук, І. М. Вахович, В. А. Голян, А. О. Олексюк]. – Луцьк : Надстир'я, 2006. – 228 с.

REFERENCES

1. Khvesyk M., Lizun S., Khlobystov Ye. Nacionalnaja strategija ustojchivogo razvitija Ukrainy [National Strategy for Sustainable Development of Ukraine]. Ustoichivoje razvitie. Mezhdunarodnyj zhurnal, 2012, no. 12, pp. 5-13 [in Russian].
2. Danylyshyn B.M., Chernyuk L.H., Fashchevskiy M.I. Prostoroza orhanizatsiya produktyvnykh syl Ukrainy: mezo- ta mikroregional'nyy riven' [Spatial organization of the productive forces of Ukraine: mesolevel and microregional level]. Vinnytsia, Knyga-Vega, 2007, 572 p. [in Ukrainian].
3. Fedotov A.P. Globalistika: nachalo nauki o sovremennom mire [Global Studies: the beginning of the science of the modern world]. Aspect Press, 2002, 205 p. [in Russian].
4. Dobryans'ka L.O., Khlobystov Ye.V. Metodolohichni aspekty doslidzhennia potentsialu prostorovoho rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy [Methodological aspects of research of ecologization of strategic potential of spatial development of the productive forces of Ukraine]. Ahrosvit, 2010, no.7, pp. 7-14 [in Ukrainian].
5. Herasymchuk Z.V., Hlyadina M.V. Rehional'na polityka rozvytku rekreatsionoyi sfery: mekhanizm formuvannia ta realizatsiyi [Regional policy of recreational areas: mechanism of formation and implementation]. Luts'k, Nadstyrja, 2006, 164 p. [in Ukrainian].
6. Potapenko V.G. Transformatsia vykorystannia pryrodno-resursnoyi sfery Ukrainy na zasadakh "zelenoyi" ekonomiky [Transformation of using of natural resource sector of Ukraine on the basis of "green" economy]. Sumy, TOV "Drukars'kyi dim "Papyrus", 2013, 384 p. [in Ukrainian].
7. Herasymchuk Ye.V., Vakhovych I.M., Holyan V.A., Oleksiuk A.O. Transformatsiya instytutsional'noho mekhanizmu pryrodo-korystuvannya v umovakh hlobalizatsiyi: ekolohichni imperatyvy ta systemni superechnosti [Transformation of institutional mechanism for natural use in the context of globalization: environmental imperatives and systemic contradictions]. Luts'k, Nadstyrja, 2006, 228 p. [in Ukrainian].

Збірник наукових праць
**«Економіка природокористування
 і охорони довкілля»** входить у міжнародну
 наукометричну базу **RePEc**